

Factsheet dashboard

Economische recessie

augustus 2009

Samenvatting op hoofdlijnen

Amsterdam

Sinds de factsheet dashboard van juni is er weinig veranderd in het conjunctuurbeeld van Amsterdam. De hoeveelheid nieuwe cijfers is beperkt, vaak gaat het om twee maanden extra. In de figuren is steeds aangegeven voor welke maanden de data nieuw zijn.

Vastgoed

Sinds oktober 2008 worden er minder woningen verkocht, de maandelijkse verkoop bedraagt nu ruim 500 woningen per maand. Er staan 1,6 maal zoveel woningen te koop als een jaar geleden, het aanbod bestaat nu uit 5.800 bestaande woningen. De gemiddelde verkoopprijs daalt nog steeds en lag in juni ongeveer 6% lager dan een jaar eerder. Op de kantorenmarkt staat 15,3% van de kantoorruimte leeg. Op een aantal (perifere) locaties is de huurprijs gedaald in de eerste helft van 2009, met maximaal 8%.

Economie

Tijdens de eerste twee kwartalen van 2009 groeide het aantal banen in Amsterdam nog maar het tempo is wel vertraagd. In het tweede kwartaal verdwenen er 4.500 banen in de financiële sector. Vooral door nieuwe inschrijvingen bij de Kamer van Koophandel nam de werkgelegenheid in andere sectoren nog toe. In het tweede kwartaal nam het aantal faillissementen en opheffingen af, evenals het aantal starters. Uit een enquête van april blijkt dat Amsterdamse ondernemers somberder waren over de omzetverwachting van het tweede kwartaal dan alle Nederlandse ondernemers. Vooral ondernemers in de sector vervoer, opslag en communicatie zijn pessimistisch.

Werkloosheid

Met uitzondering van de vacatures, die sterk zijn afgenomen, verslechtert de arbeidsmarkt langzaam: de werkloosheid neemt geleidelijk toe en beperkt zich niet meer alleen tot de laagopgeleide jongeren. Vermoedelijk is het absorptievermogen van het systeem voornamelijk voldoende groot om een spectaculaire toename van de werkloosheid, die wel verwacht wordt, tegen te houden. Recente cijfers laten een toename van de wachtlijsten voor schuldhulpverlening zien. Wat het beroep op de bijzondere bijstand betreft, zijn er nog geen grote veranderingen geconstateerd.

Nederland

Het beeld voor heel Nederland, op basis van macro-indicatoren, veranderde meer.

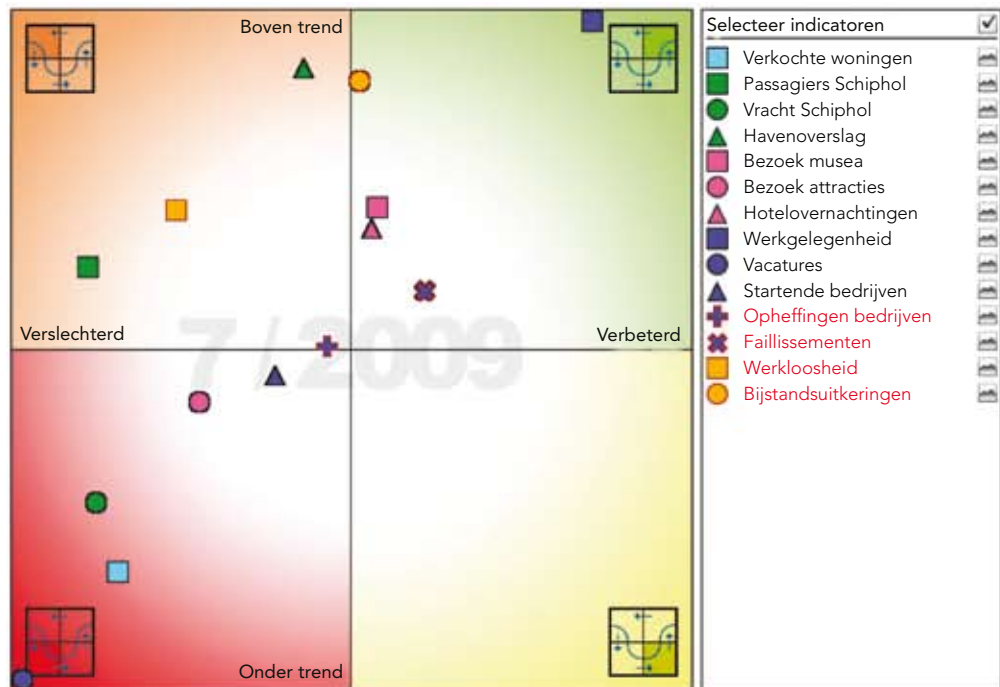
Macro-economie

Er deed zich een ongekende krimp voor tijdens de eerste twee kwartalen van 2009. Desondanks verwacht het CPB voor Nederland een voorzichtig herstel in 2010, terwijl Duitsland en Frankrijk al in het tweede kwartaal van 2009 weer groei zagen.

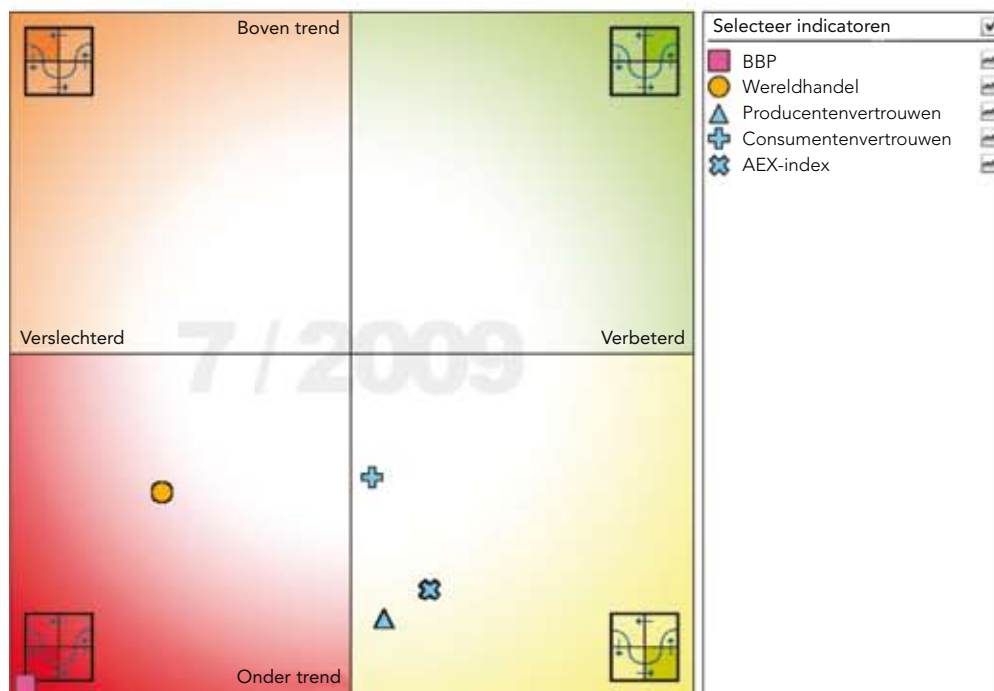
Vertrouwen

De AEX-index leeft op sinds maart 2009. Het consumenten- en producentenvertrouwen dalen niet verder maar zijn nog wel negatief ten opzichte van de trendmatige ontwikkeling.

Figuur 1: Conjunctuurbeeld Amsterdam, juli 2009

Figuur 2: Conjunctuurbeeld macro-economie en vertrouwen Nederland, juli 2009

Toelichting op nieuwe figuren

De figuren 1 en 2 zijn niet vergelijkbaar met de figuren 1 en 2 uit de factsheet van juni. De nieuwe figuren sluiten beter aan bij de methodiek die het CBS gebruikt om de conjunctuurklok voor heel Nederland te maken. Dit betekent onder andere dat de indicatoren waarbij een seizoenscomponent ontbreekt (AEX-index en consumenten- en producentenvertrouwen), niet op basis van dezelfde periode een jaar eerder maar op basis van een driemaands voortschrijdend gemiddelde worden bepaald. Overigens blijft er een verschil met de conjunctuurklok van het CBS. Het CBS gebruikt veelal cijfers op maandbasis terwijl de figuren van O+S soms ook gebaseerd zijn op kwartaalcijfers. De ontwikkeling van de conjunctuur in de tijd (tot januari 2007) kan online bekeken worden op www.os.amsterdam.nl.

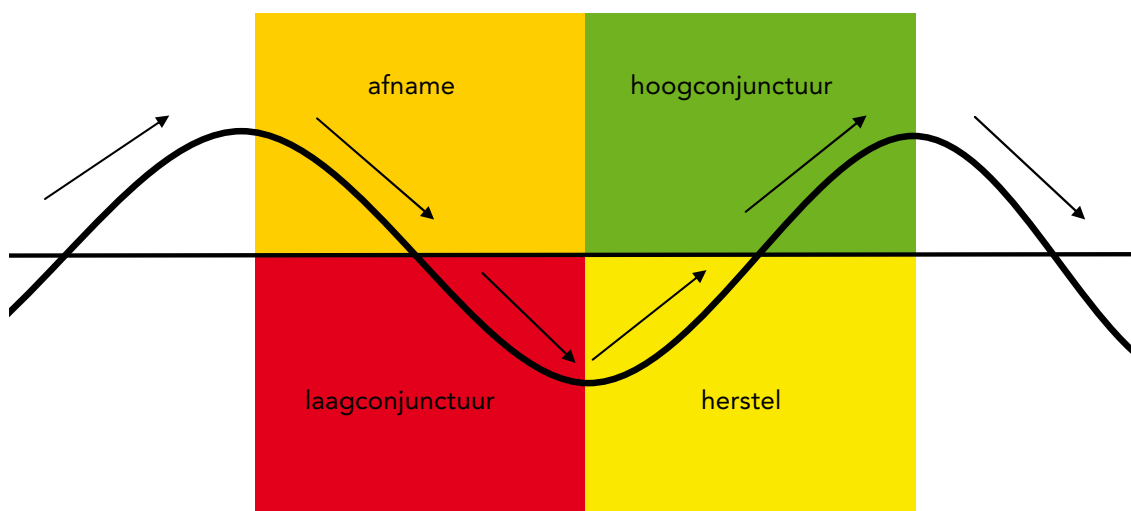
Algemeen

De figuren, die geïnspireerd zijn door de conjunctuurklok van het CBS, bevatten de meest recente cijfers van een aantal indicatoren die weergeven hoe de Amsterdamse economie er voor staat. In de figuren zijn de conjunctuurcycli te zien: hoogconjunctuur (groen), afname (oranje), laagconjunctuur (rood) en herstel (geel), zie ook figuur 3. In een periode van hoogconjunctuur zal de meerderheid van de indicatoren zich in het groene kwadrant (boven de trend) bevinden, in een periode van laagconjunctuur in het rode kwadrant (onder de trend). Voor iedere indicator is bepaald wat de positie is ten opzichte van de lange termijn trend (verticale as) en ten opzichte van de korte termijn ontwikkeling (horizontale as). Hoe dichterbij het nulpunt, hoe kleiner de verandering.

Lange termijn trend

Waar mogelijk vormt de ontwikkeling tussen **2001** en **2007** (een periode van laagconjunctuur, herstel en hoogconjunctuur) de trend. Overigens deed de Amsterdamse economie het heel goed in deze periode, dit maakt het moeilijk om de trend te evenaren. Zie de tabel achterin voor de cijfers per variabele. **Boven de trend** betekent dat de variabele er relatief goed voor staat, **onder de trend** het tegenovergestelde.

Figuur 3: Conjunctuurcyclus

Korte termijn ontwikkeling

Als er sprake is van een positieve ontwikkeling ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder, dan is er sprake van een **verbetering**, anders van een **verslechtering**.

Vooroplopende indicatoren

Bij een aantal indicatoren wordt de economische recessie eerder zichtbaar dan bij andere. Voorbeelden van vooroplopende variabelen zijn de AEX-index, het producenten en consumentenvertrouwen, passagiers en vracht op Schiphol, bezoek aan attracties en musea, hotelovernachtingen en vacatures.

Variabelen met omgekeerde ontwikkeling (in het rood)

Bij een aantal variabelen (in de legenda weergegeven in rood) wordt een positieve ontwikkeling als een afname gepresenteerd. Een voorbeeld is het aantal opgeheven bedrijven. Een toename van de opheffingen wordt gepresenteerd als verslechtering en een afname als een verbetering. De omgekeerde ontwikkeling maakt de interpretatie van deze variabelen wat ingewikkelder. In juni zijn er iets meer bedrijven opgeheven dan in dezelfde maand een jaar eerder, maar wel minder bedrijven dan in mei en bovendien tendeeft het aantal meer in de richting van de trendmatige ontwikkeling. Hierdoor is de indicator ten opzichte van juni vanuit het rode kwadrant naar rechts verschoven, bijna naar het nulpunt (zie conjunctuurbeeld juli). Andere voorbeelden van variabelen met een omgekeerde ontwikkeling zijn werkloosheid, bijstandsuitkeringen en faillissementen.

Hierna volgt een toelichting voor de volgende thema's: macro-economie, vertrouwen, woningmarkt, economie, werkloosheid en veiligheid.

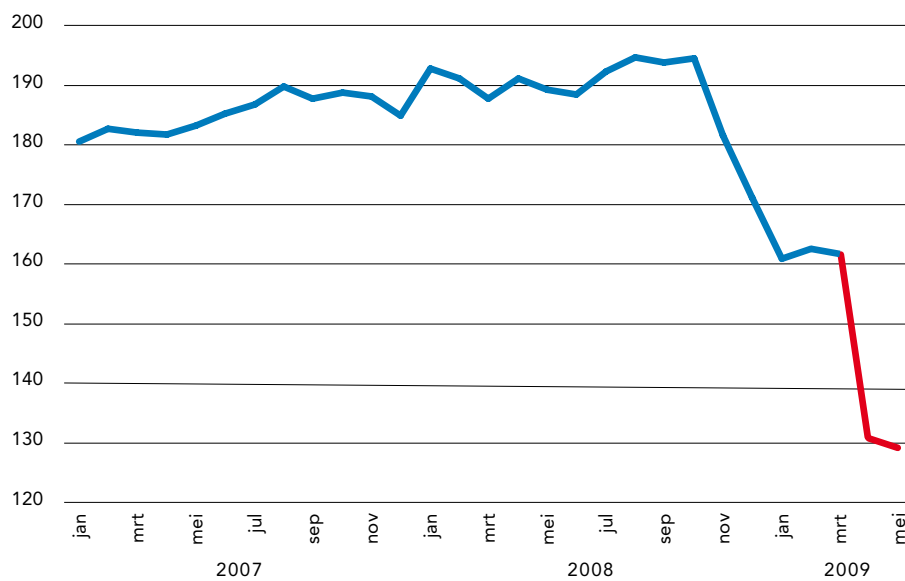
Macro-economie

Wereldhandel

Nederland heeft een open economie, dat wil zeggen dat veranderingen op mondiaal niveau relatief veel invloed hebben. Dit geldt ook voor Amsterdam, die hier door de aanwezigheid van de haven, Schiphol en internationale bedrijven nog extra gevoelig voor is.

In mei 2009 nam het volume van de wereldhandel af met 1,3%. Dit is een zeer beperkte daling vergeleken met de ontwikkeling tussen november 2008 en april 2009, waarin sprake was van een daling van 33%. De wereldhandel ligt nog 13% onder het gemiddelde over de periode 2001-2007 maar ligt wel boven het niveau van 1998.

Figuur 4: Wereldhandel (volume), in indexcijfers (1998=100)

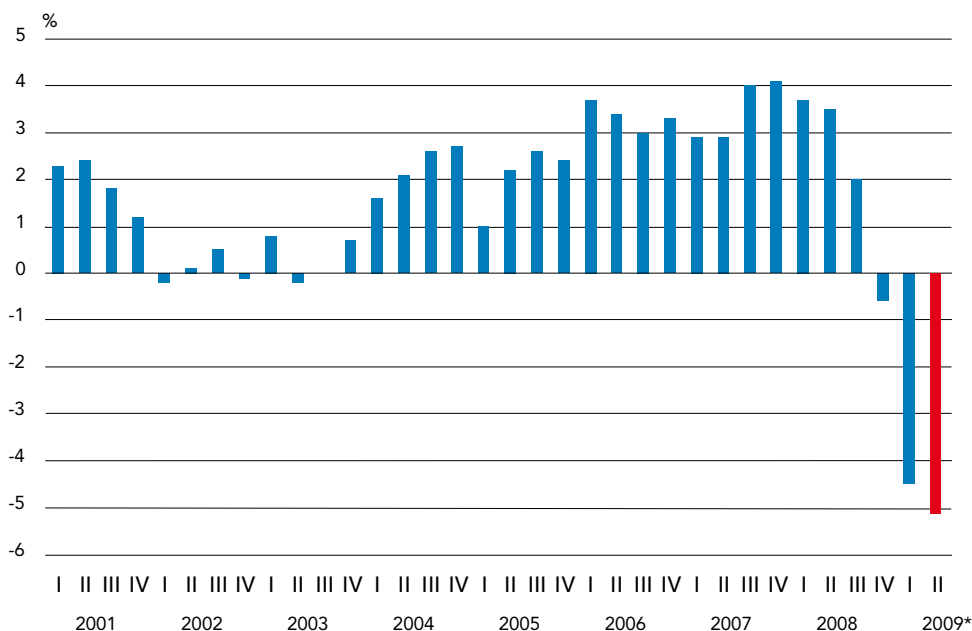

Bron: CPB

BBP

De Nederlandse economie kromp in het eerste kwartaal van 2009 met 4,5 procent en in het tweede kwartaal met 5,1% in vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder. Dit is de grootste krimp van de Nederlandse economie na de Tweede Wereldoorlog. Vooral de investeringen en de export liepen terug. Voor het eerst in jaren was ook de consumptie van huishoudens lager. De overheidsbestedingen namen nog wel toe. Voor heel 2009 verwacht het CPB in augustus een krimp van 4,75% en voor 2010 krimp noch groei, terwijl eerder voor 2010 een daling van 0,5% verwacht werd. In sommige andere landen treedt het herstel al eerder in. In Duitsland en Frankrijk groeide de economie weer licht in het tweede kwartaal. De bijgestelde groeiverwachting heeft ook consequenties voor de verwachte stijging van de werkloosheid. Het CPB verwacht nu dat de werkloosheid in 2009 oploopt tot 410.000 en volgend jaar tot 615.000 (eerder 730.000).

Figuur 5: Bruto binnenlands product ten opzichte van hetzelfde kwartaal van vorig jaar (procenten)¹

*) voorlopige cijfers.

Bron: CBS

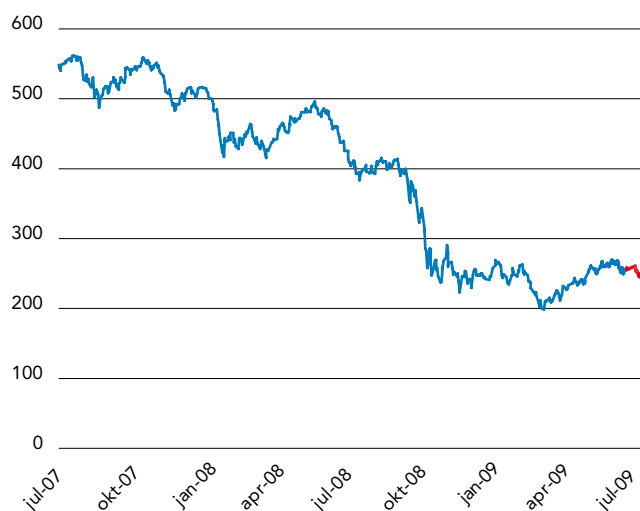
¹ Het gaat hier om de bestedingsbenadering van het BBP. Bij de bestedingsbenadering wordt het binnenlands product gemeten als de som van de consumptie plus investeringen plus de uitvoer minus de invoer.

Vertrouwen

AEX

De Amsterdam Exchange Index (AEX) is de belangrijkste Nederlandse beursindex die de koersontwikkeling van de 25 grootste aandelen op de Amsterdamse effectenbeurs weergeeft. De AEX wordt berekend als het gewogen gemiddelde van de koersen van deze aandelen. Sinds het einde van 2007 is de waarde van de AEX-index aan het afnemen, met als voorlopig laagste punt maart 2009. Sinds april leeft de index weer wat op. Eind juli stond de index met 278 op het niveau van oktober 2008.

Figuur 6: AEX index (dagkoers)

Bron: finance.yahoo.com

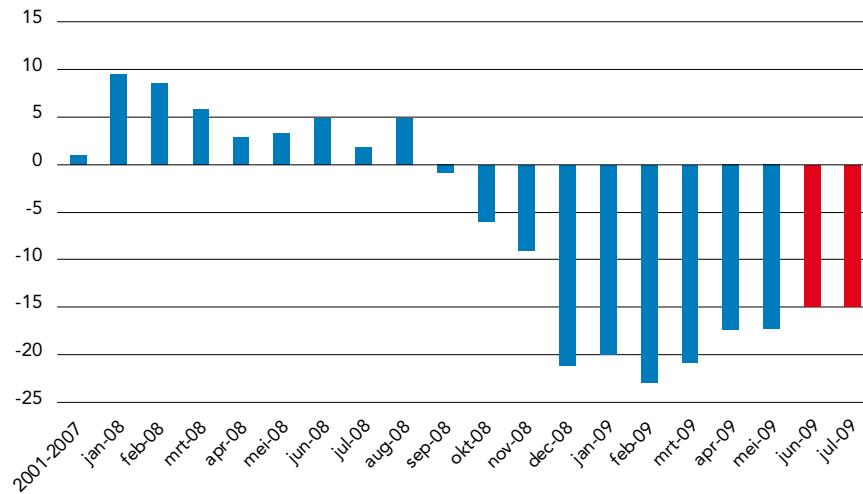
Producentenvertrouwen

Het CBS houdt het producentenvertrouwen bij van industriële ondernemingen. Dit is samengesteld uit drie indicatoren: de verwachte productie in de komende drie maanden, het oordeel van ondernemers over de orderportefeuille en het oordeel over de voorraden gereed product. Maandelijks wordt aan een vast panel van 1.700 ondernemers enkele vragen gesteld verdeeld over diverse branches binnen de industrie, klein en groot.

In figuur 7 is het saldo gepresenteerd van positieve en negatieve antwoorden ten opzichte van het totaal. Sinds maart gaat het producentenvertrouwen langzaam weer omhoog, al blijft het nog wel negatief. In juli 2009 ligt het vertrouwen van ondernemers op hetzelfde niveau als in juni, -15. In februari stond de vertrouwensindicator met -23 nog op het laagste niveau sinds 1985.

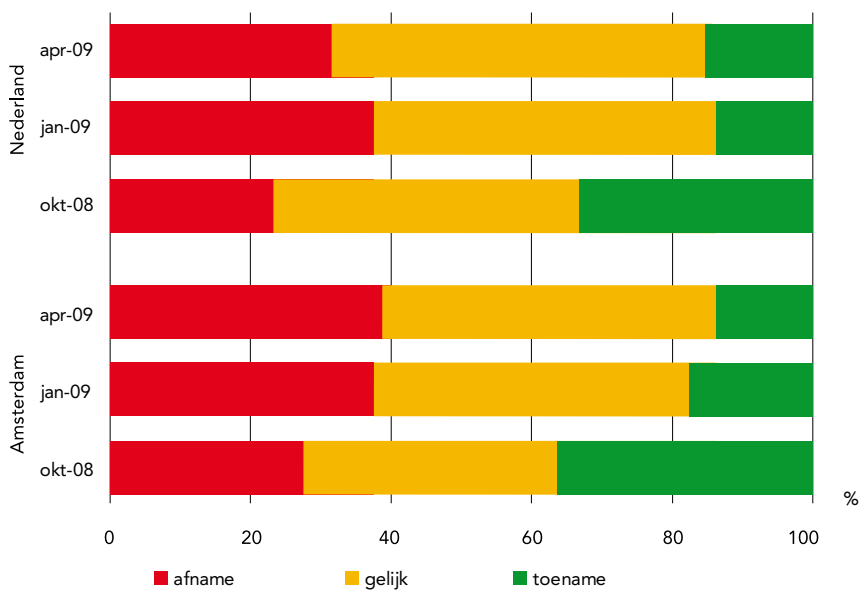
Figuur 7: Producentenvertrouwen, Nederland

Bron: CBS

In aanvulling op het maandelijks onderzoek onder industriële bedrijven onderzoekt het CBS op kwartaalbasis hoe het totale bedrijfsleven oordeelt over de economische situatie. De uitkomsten zijn ook op regionaal niveau beschikbaar, voor het gebied van de Kamer van Koophandel. De vragen richten zich op de belangrijkste conjunctuurrelevante aspecten voor het bedrijfsleven. Zo worden ondernemers gevraagd of hun omzet in het komende kwartaal zal stijgen, dalen of zal gelijk blijven, ten opzichte van de huidige situatie.

Figuur 8: Verwachting van ondernemers over de omzet in het komende kwartaal

Bron: CBS

Ondernemers in vervoer, opslag en communicatie zijn het somberst

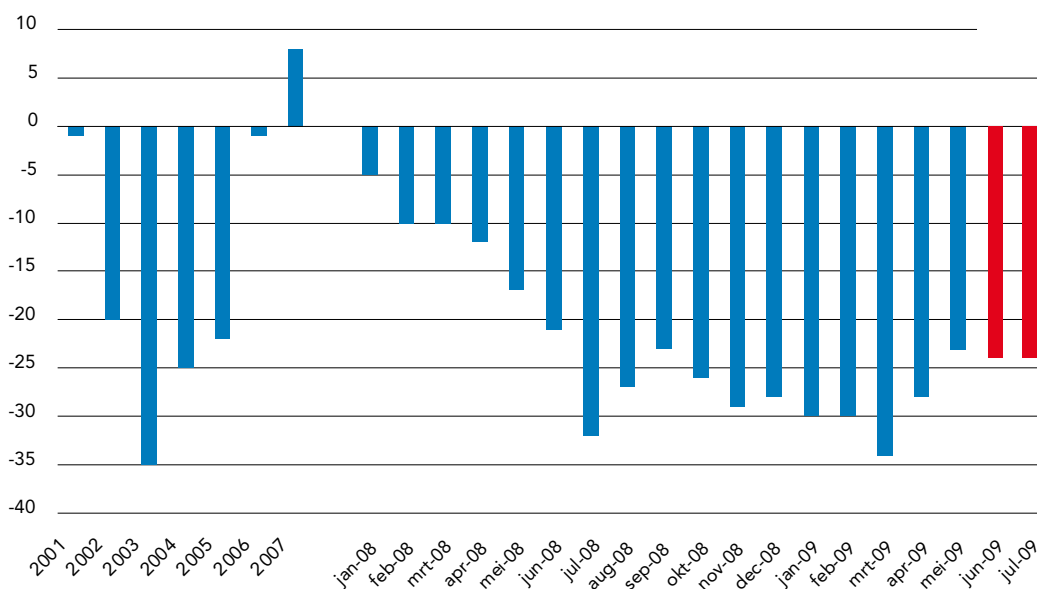
De verwachtingen van Amsterdamse ondernemers zijn voor het tweede kwartaal van 2009 iets somberder dan voor de eerdere periodes (zie figuur 8). Dit blijkt uit een enquête uit april. Voor heel Nederland is dit niet het geval. Hier is het aandeel ondernemers dat het komend kwartaal een lagere omzet verwacht dan in de periode daarvoor juist afgenomen. In Amsterdam zijn vooral ondernemers in de vervoer, opslag en communicatie pessimistisch over de omzetontwikkelingen in de het tweede kwartaal van 2009: slechts 6,5% verwacht een omzetstijging, tegen een gemiddelde van 12,9%.

Consumentenvertrouwen

Het CBS houdt bij hoe het vertrouwen van consumenten zich ontwikkelt. Elke maand wordt een kleine 1.000 burgers gebeld en een vaste set van vragen voorgelegd om een indruk te krijgen van de mening over de algehele economische situatie van de afgelopen en komende 12 maanden, de eigen financiële situatie, verwachte ontwikkeling van de werkloosheid en verwachte prijsdalingen.

De index van het consumentenvertrouwen wordt berekend als het gemiddelde van de saldi van de positieve en negatieve antwoorden op de vragen en kan een waarde aannemen van -100 tot +100.

Figuur 9: Consumentenvertrouwen, Nederland

Bron: CBS

Het vertrouwen van consumenten in de Nederlandse economie is nog steeds laag, maar de stemming is wel verbeterd sinds het dieptepunt in maart. In juni en juli bleef het vertrouwen met -24 op hetzelfde niveau. Dit betekent dat er nog steeds meer negatieve dan positieve antwoorden worden gegeven.

Inflatie

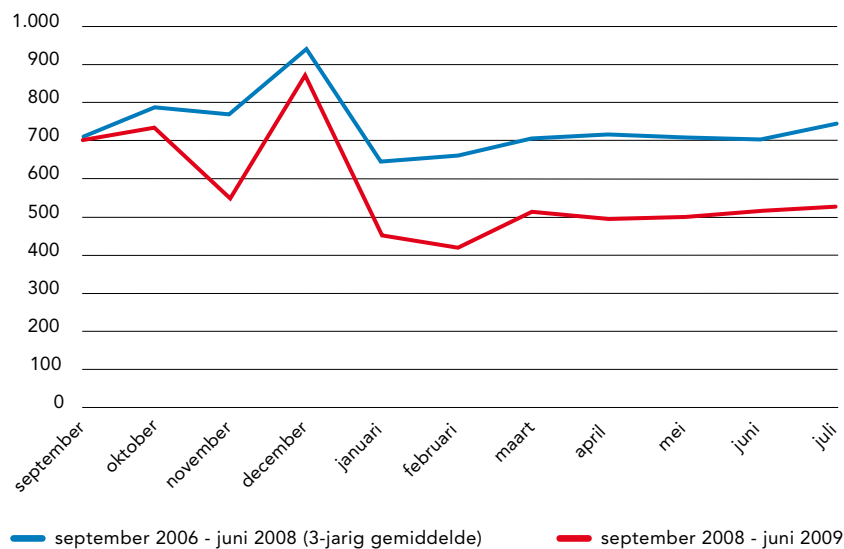
De inflatie is in juli 2009 op 0,2 procent uitgekomen. Dat is de laagste inflatie sinds december 1987. In juni was de inflatie nog 1,4 procent. Dit blijkt uit cijfers van het CBS. Een beetje deflatie, of een paar maanden achtereen deflatie is geen drama. In deze tijd van recessie is het zelfs helemaal niet verkeerd: het kan mensen juist helpen de eindjes aan elkaar te knopen. Het moet alleen niet te lang duren, want dan krijg je een soort neerwaartse spiraal. Als prijzen namelijk langere tijd blijven dalen, stellen consumenten hun aankopen uit.

Vertrouwen

Woningmarkt

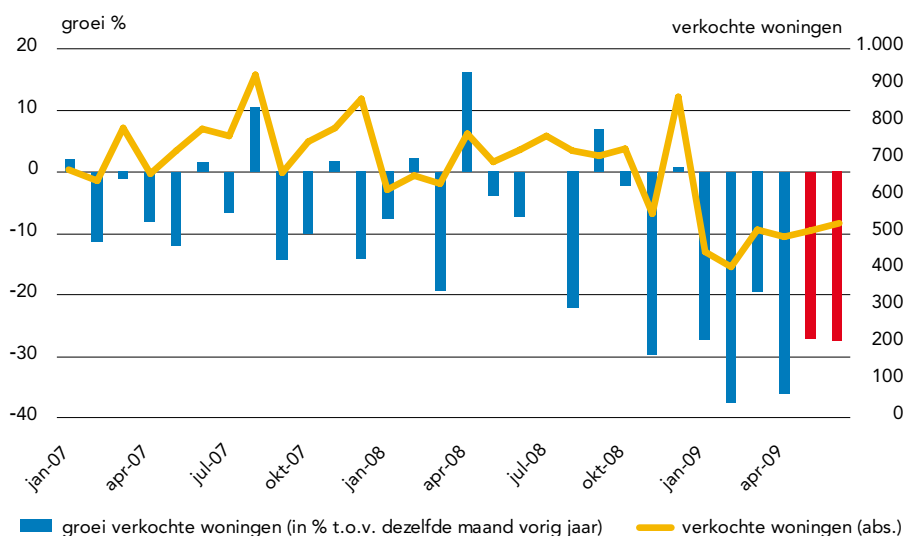
De overspannen woningmarkt, waar Amsterdam de afgelopen jaren meer kampte, is veranderd van een markt waarin de verkopende partij de dienst uitmaakte in een vragersmarkt. Het aanbod is ruimer en woningen worden weer vaker onder de vraagprijs verkocht. Sinds oktober 2008 worden er minder woningen verkocht, afgezien van de gebruikelijke piek aan het einde van het jaar. In het eerste kwartaal van 2009 bereikte het aantal verkochte woningen een dieptepunt. Sinds maart is de verkoop weer iets aangetrokken en ligt nu rond de 500 woningen per maand, ten opzichte van ruim 700 eerder. De gemiddelde verkoopprijs daalt nog steeds. Goedkopere woningen worden nog het beste verkocht.

Figuur 10: Het aantal per maand verkochte woningen, voor en tijdens de economische recessie

Bron: Vastgoedregister Amsterdam/O+S

Figuur 11: Het aantal en de groei van de verkochte woningen in Amsterdam

Bron: Vastgoedregister Amsterdam/O+S

In Amsterdam staan er inmiddels 1,6 maal zoveel woningen te koop als een jaar geleden. Het aanbod is opgelopen tot 5.800 bestaande woningen.

Vanwege veranderde marktomstandigheden kan de gemiddelde koopprijs van de woningen niet worden vergeleken met eerdere periodes: er worden veel minder dure huizen verkocht waardoor de gemiddelde koopprijs nu lager is dan een jaar geleden.

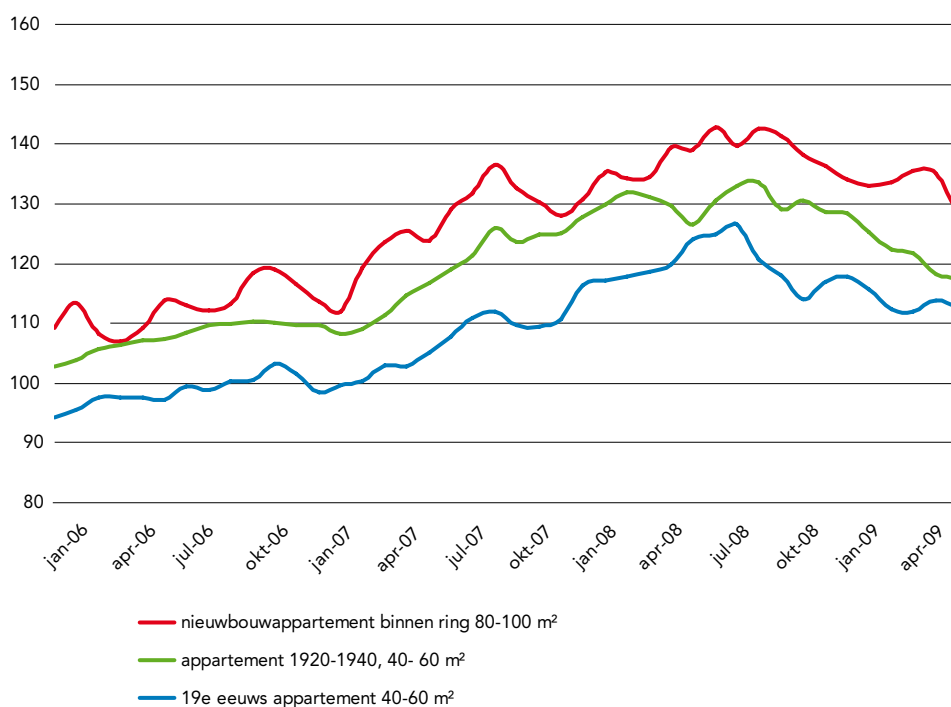
Om de ontwikkeling van de koopprijzen bij te houden heeft O+S drie typen woningen onderscheiden die in Amsterdam redelijk veel verkocht worden, ongeveer even groot zijn, in hetzelfde woonmilieu liggen en ongeveer dezelfde koopprijs hebben. Omdat het bij deze woningen om een gelijksoortige voorraad gaat, kan zo de ontwikkeling van de verkoopprijzen gevolgd worden.

Het gaat om de volgende drie typen:

1. Een in de 19e eeuw gebouwde etagewoning van 40-60 m², gelegen in de ring rond stadsdeel Centrum (de 19e eeuwse gordel), kost nu gemiddeld €38.000;
2. Een tussen 1920 en 1940 gebouwde etagewoning van 40-60 m, gelegen binnen de ring A10, kost nu gemiddeld €05.000;
3. Een appartement van 80-100 m², gebouwd na 1990 en gelegen binnen de ring A10, kost nu gemiddeld €22.000.

De prijsontwikkeling van deze woningen is in figuur 12 te zien. Hieruit blijkt dat de daling van de gemiddelde koopprijs, die medio 2008 is ingezet, nog niet ten einde is gekomen. In juni 2009 lag de gemiddelde koopprijs van de drie veel verkochte woningtypen 5 - 7% lager dan in juni 2008.

Figuur 12: Gemiddelde kooprijzen van drie typen woningen in Amsterdam, 2005 = 100 (3 maandelijks voortschrijdend gemiddelde)

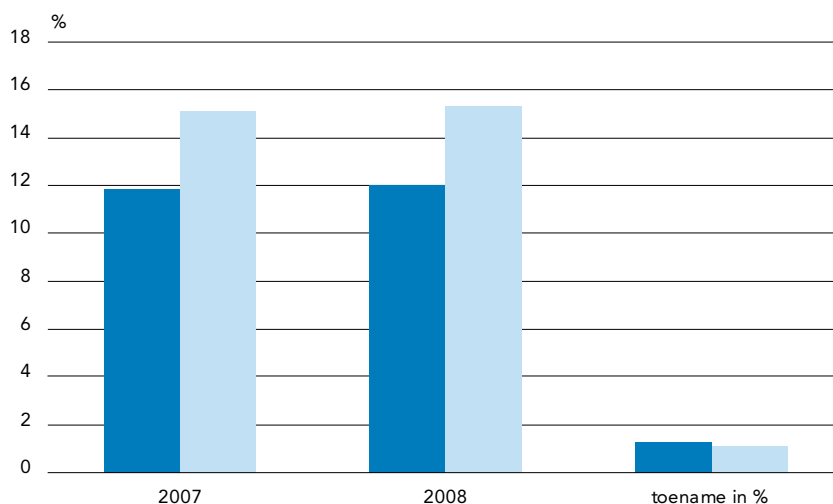
Bron: Vastgoedregister Amsterdam/ O+S

Het aantal verkochte woningen wordt bijgehouden op basis van het Vastgoedregister Amsterdam en het Kadaster. Het duurt meestal enkele maanden voordat de officiële koopakte wordt afgesloten zodat de gegevens over de verkopen in juni 2009 de marktstemming van het voorjaar van 2009 weergeven.

Kantorenmarkt

De economische recessie laat ook haar sporen na op de kantorenmarkt. Amsterdam kampt al jaren met een forse leegstand (15,3%), die hoger ligt dan het gemiddelde in Nederland (12%). Daarom zijn er eerder als maatregelen getroffen om leegstaande panden een andere bestemming te geven en om de nieuwbouw te beperken. Hierdoor is de leegstand tijdelijk afgenomen, in 2006 en 2007. Ten opzichte van 2007 is de leegstand in Amsterdam in 2008 weer iets toegenomen. Het afgenomen vertrouwen in de markt, de verminderde financieringsmogelijkheden, saneringen en faillissementen zullen de kantorenmarkt geen goed doen. Recentere cijfers over leegstand in Amsterdam zijn op dit moment niet voorhanden.

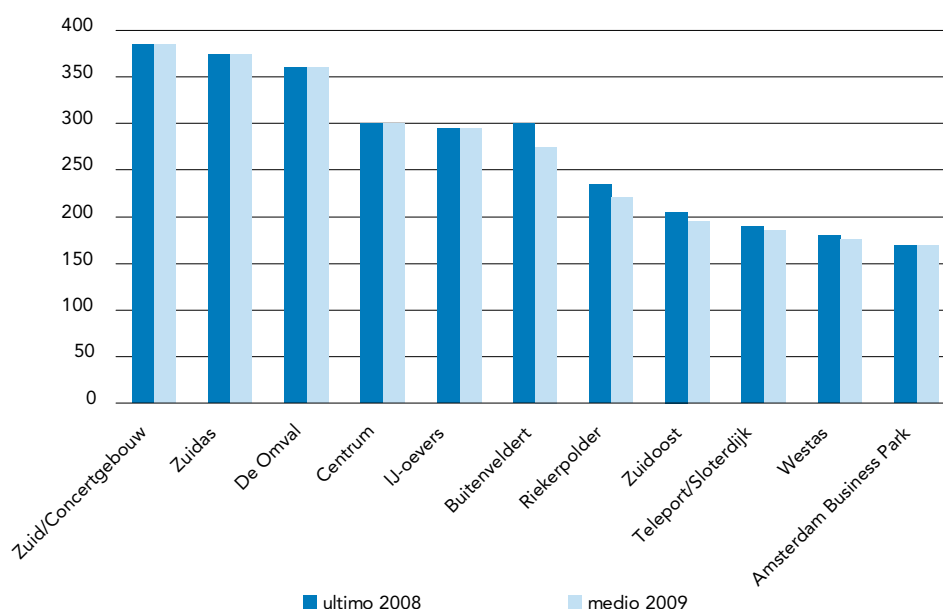
Figuur 13: Leegstand op de kantorenmarkt

Bron: Nederland compleet, DTZ Zadelhoff

De leegstand heeft al consequenties voor de huurprijzen. De maximumprijzen lagen medio 2009 op bepaalde locaties in Amsterdam al iets lager dan eind 2008. Vooral aan de randen van de stad, Buitenveldert (-8,3%) en Riekerpolder (-6,4%) zijn de maximumprijzen voor een vierkante meter kantoorruimte per jaar gedaald. Op de meeste locaties bleven de prijzen vooralsnog ongewijzigd.

Figuur 14: Maximale huurprijzen kantoorruimten (in euro per m2/jaar)

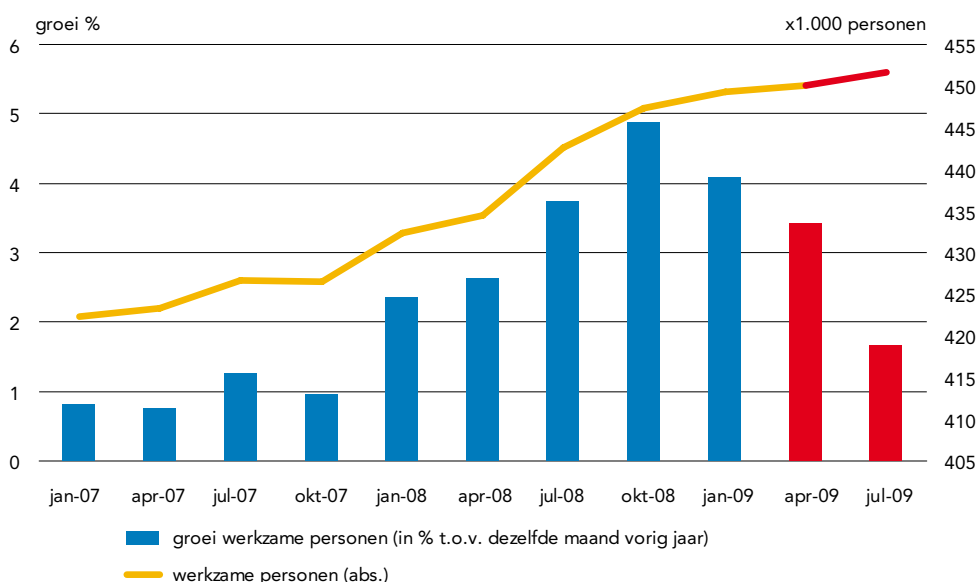
Bron: Nederland compleet, DTZ Zadelhoff

Vertrouwen

Werkgelegenheid

Van de omslag in de economie is nog maar weinig te merken in de werkgelegenheidscijfers. Op zich is dit niet zo verwonderlijk. Zelfs tijdens een "gewone" periode van laagconjunctuur duurt het enige tijd voordat de werkgelegenheid hierop reageert. Het kan nu zelfs langer duren voordat de werkgelegenheid echt gaat dalen. De financiële ondersteuning van de banken door de overheid en maatregelen als deeltijdww vertragen de gebruikelijke reactie van vooral het bedrijfsleven op een omslag in de conjunctuur. De vorige monitor bevatte de voorlopige cijfers over het eerste kwartaal van 2009. Inmiddels zijn deze definitief geworden. Nu blijkt dat de werkgelegenheid gedurende het eerste kwartaal niet gedaald is maar gestegen. Wel ligt het groeipercentage lager dan in de periode daarvoor. In het tweede kwartaal van 2009 blijft de werkgelegenheid groeien en ligt het groeipercentage nog lager.

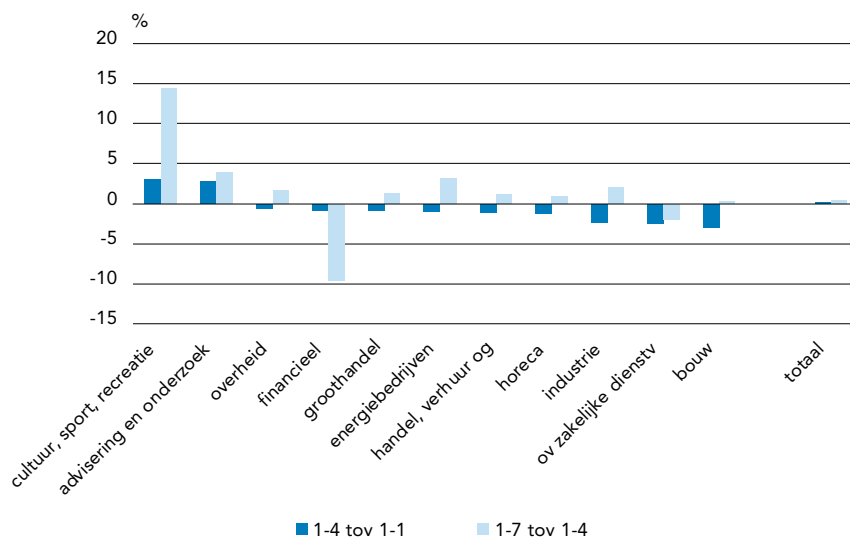
Figuur 15: Ontwikkeling aantal werkzame personen, Amsterdam

Bron: O+S

In het tweede kwartaal van 2009 nam de werkgelegenheid vooral af in de financiële sector. Hier verdwenen 4.500 banen. In veel sectoren was er nog sprake van een kleine toename. Alleen in de sector cultuur, sport en recreatie en in iets mindere mate in advisering en onderzoek, nam de werkgelegenheid flink toe. Dit lijkt vooral het gevolg van een fors aantal nieuwe inschrijvingen in deze twee sectoren. Veel mensen lijken voor zichzelf te beginnen, voor een deel vermoedelijk als reactie op ontslag uit loondienst. De toename van het aantal vestigingen is ook het gevolg van een nieuwe Wet op het Handelsregister, die alle vestigingen voorschrijft om zich te laten inschrijven. Voorheen waren vrije beroepsbeoefenaren hiervan gevrijwaard.

Figuur 16: Verandering aantal werkzame personen naar sector, Amsterdam, eerste twee kwartalen van 2009 (in procenten)

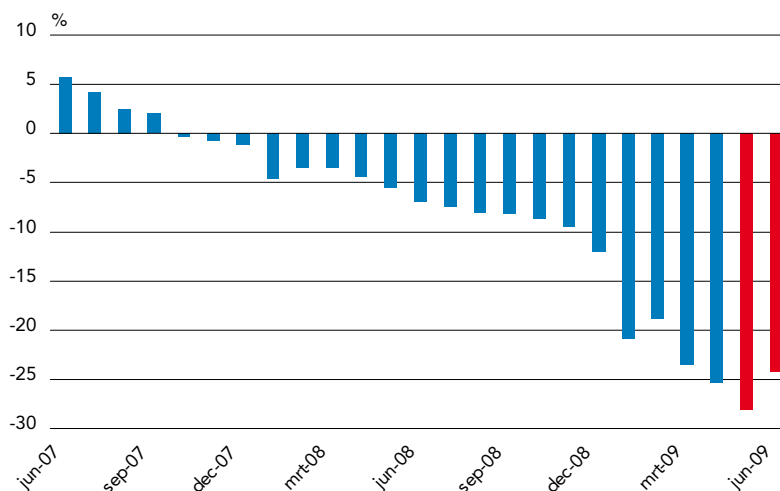

Bron: O+S

Uitzenduren

Een indicator die al snel aangeeft dat er sprake is van een verandering in het economisch tij is het aantal gewerkte uitzenduren. Uitzendkrachten zijn flexibele werknemers, waar snel en pijnloos afscheid van genomen kan worden als er bezuinigd moet worden op personeel. Er zijn geen gegevens over het aantal uitzenduren dat in Amsterdam gewerkt wordt, wel van het aantal uren in de provincie Noord-Holland. Sinds het begin van 2008 neemt het aantal uitzenduren af. Tussen januari en mei 2009 werd de afname steeds groter, tot 28% in mei. In juni was de daling van het aantal uitzenduren nog 24%, ten opzichte van juni 2008.

Figuur 17: Uitzenduren t.o.v. zelfde periode vorig jaar met correctie voor werkdagen in Noord-Holland, %

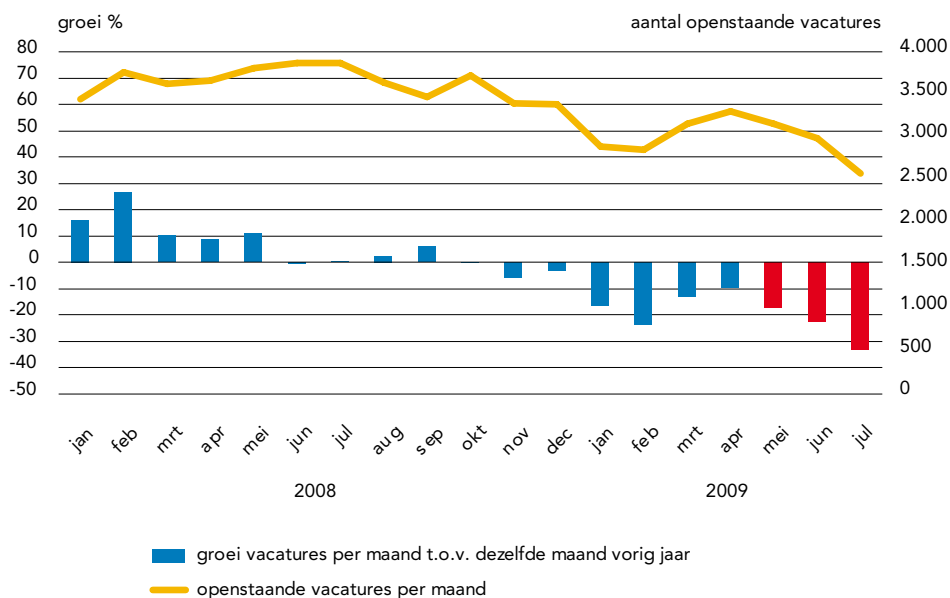
Bron: AUB

Vacatures

De economische crisis komt eveneens op korte termijn tot uitdrukking in de afname van het aantal vacatures. UWV Werkbedrijf houdt het aantal vacatures bij dat zij doorkrijgen. Dit is echter maar een deel van het totale aantal vacatures. Veel banen worden opgevuld via advertenties, Internet (al dan niet via een Intermediair) of via via.

Figuur 18: Ontwikkeling aantal vacatures per maand, Amsterdam

Bron: UWV

Het aantal vacatures dat bij UWV Werkbedrijf geregistreerd staat loopt sinds het einde van 2008 terug, en de afgelopen drie maanden nog sterker dan voorheen. Het aantal uitbreidingsvacatures is momenteel gering. Bovendien is er minder vrijwillige mobiliteit op de arbeidsmarkt. Ongeveer de helft van de vacatures betreft een baan in de zakelijke dienstverlening. Tussen juli 2008 en juli 2009 nam het aantal vacatures vooral af in de sectoren handel en zakelijke dienstverlening.

Starters

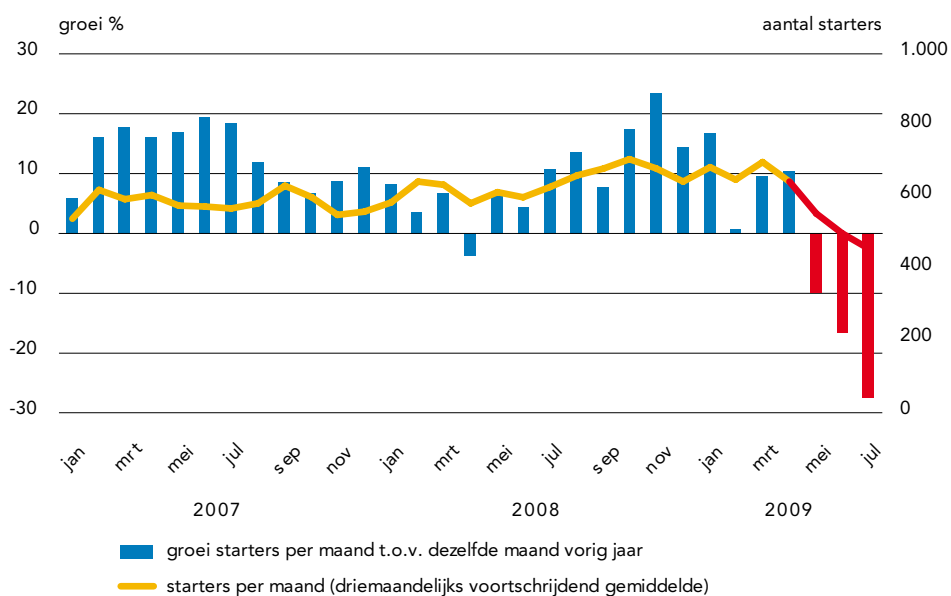
De dynamiek op de arbeidsmarkt blijkt onder andere uit het aantal starters.² Als de economie aantrekt, groeit in de regel ook het aantal starters. Tussen 2003 en 2008 nam het aantal starters steeds toe. Tegelijkertijd kan het aantal starters ook toenemen als gevolg van gedwongen ontslagen. Mensen kunnen dan voor zichzelf gaan beginnen. Dit beeld wordt bevestigd door de rapportages over het eerste kwartaal van 2009 in de vier ondernemershuizen in Amsterdam.³ Ze krijgen het drukker: ze hebben zowel te maken met een stijging in het aantal gevestigde ondernemers dat hulp zoekt als ook met klanten dat met een WW-uitkering een eigen bedrijf wil starten.

Daarnaast wordt de groei van het aantal starters beïnvloed door de nieuwe wet op het Handelsregister, die voorschrijft dat alle ondernemers zich moeten inschrijven bij de KvK. Dit zorgt tijdelijk voor een groter aantal starters. De omvang van het effect van de nieuwe wet is niet bekend.

² Een starter is een nieuwe vestiging met minimaal 1 en maximaal 4 werkzame personen, die geen onderdeel uitmaakt van een filiaal (definitie O+5).

³ Zwind, mei 2009

Figuur 19: Ontwikkeling aantal starters per maand, Amsterdam

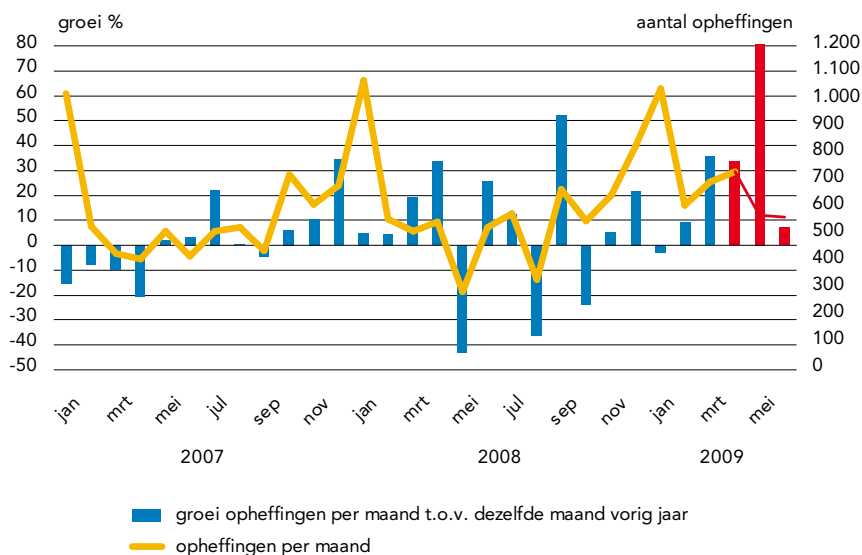
Bron: O+S

In 2008 is het aantal starters met 17% toegenomen vergeleken met 2007. De groei zet zich voort ook in het eerste kwartaal van 2009 maar vanaf april daalt het aantal starters ten opzichte van een jaar eerder, een duidelijk verschil met de eerdere periode (zie figuur 19).

Opheffingen

De daling van de werkgelegenheid wordt voor een deel veroorzaakt door het aantal vestigingen dat opgeheven wordt. Dit betekent dat ze niet meer ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel. Een aantal bedrijven kan verhuisd zijn.

Figuur 20: Ontwikkeling aantal faillissementen per maand, Amsterdam

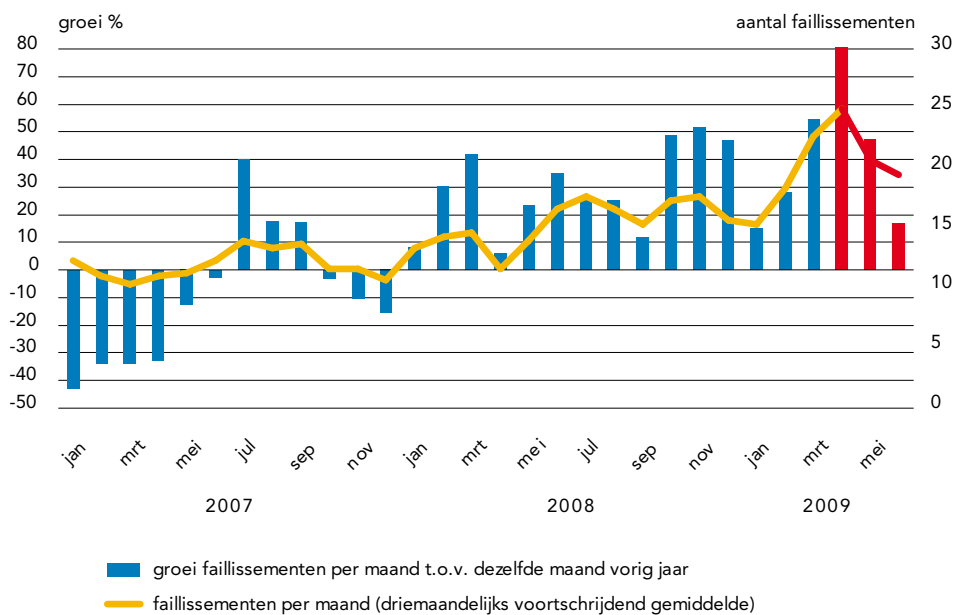
Bron: O+S

Het aantal opheffingen neemt toe, in de eerste helft van 2009 met 20% ten opzichte van de eerste helft van 2008. In juni was de groei van het aantal opheffingen beperkt, ten opzichte van juni 2008. De huidige situatie benadert de trendmatige ontwikkeling. Ten opzichte van mei daalde het aantal zelfs heel licht

Faillissementen

Bedrijven die failliet gaan, dragen ook bij aan een vermindering van het aantal vestigingen en een afname van de werkgelegenheid. Een faillissement wordt uitgesproken door de rechtbank. Deze juridische afhandeling zorgt ervoor dat de cijfers over faillissementen met enige vertraging beschikbaar komen.

Figuur 21: Ontwikkeling aantal faillissementen per maand, Amsterdam

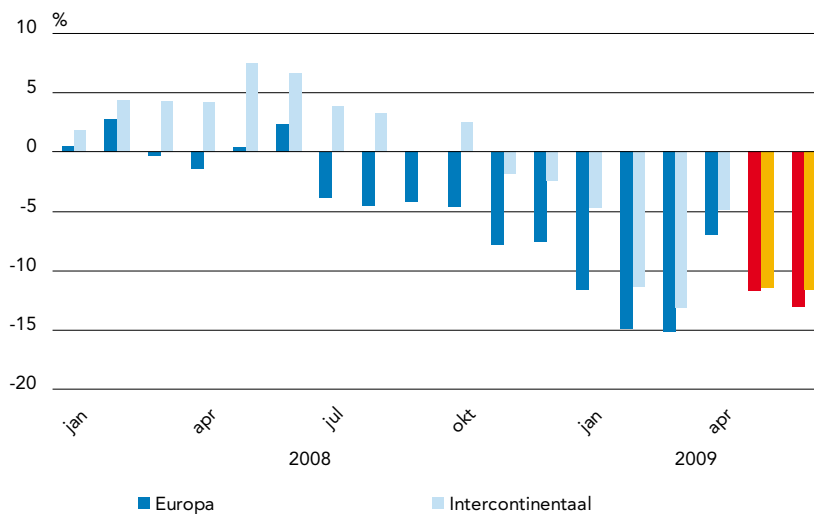
Bron: O+S

In de eerste zes maanden van 2009 zijn er 38% meer faillissementen uitgesproken dan in de eerste helft van 2008. In heel Nederland verdubbelde het aantal faillissementen zelfs gedurende deze periode. In de eerste helft van 2009 werden er gemiddeld 20 faillissementen per maand uitgesproken - vaak in de sectoren handel en reparatie en in de zakelijke dienstverlening - in de eerste helft van 2008 waren dit er gemiddeld 14. Het aantal faillissementen neemt sinds mei wel af. Bij de 13 faillissementen in juni waren 49 werknemers betrokken.

Schiphol

Schiphol Group publiceert maandelijks het aantal passagiers en het volume aan vracht. Wat passagiers betreft is er sprake van een duidelijk seizoenspatroon, dat voor een dip zorgt in de laatste maanden van het jaar. Normaal volgt er daarna een forse opleving, maar niet in 2009. In de eerste helft van 2009 is het aantal passagiers met 11,3% afgenomen ten opzichte van dezelfde periode in 2008.

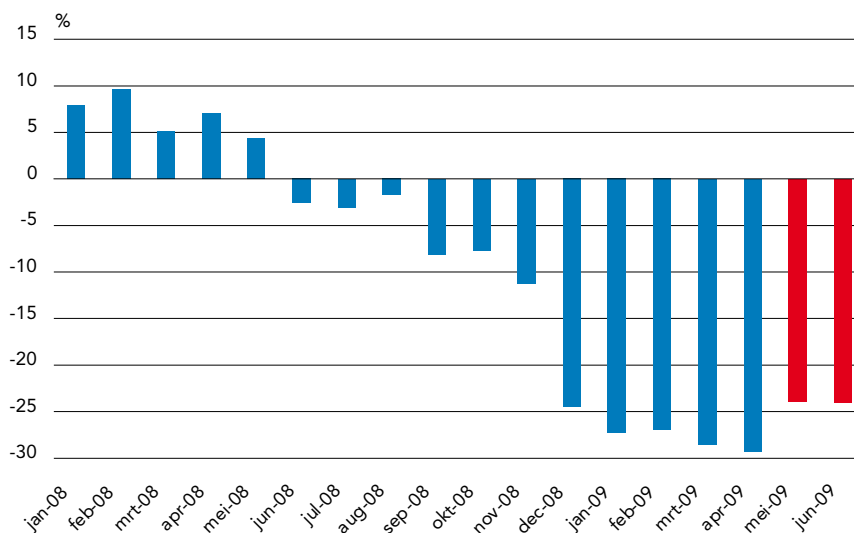
Figuur 22: Aantal passagiers op Schiphol ten opzichte van dezelfde maand vorig jaar

Bron: Schiphol Group

Het aantal passagiers op Europese vluchten is in de eerste zes maanden van 2009 sneller gedaald (-12,1%) dan op intercontinentale vluchten (-9,6%). Er kwamen vooral minder mensen uit het Midden Oosten (-16%), Noord Amerika en Europa (beide -13%).

Figuur 23: Groei van de vracht op Schiphol ten opzichte van dezelfde maand vorig jaar

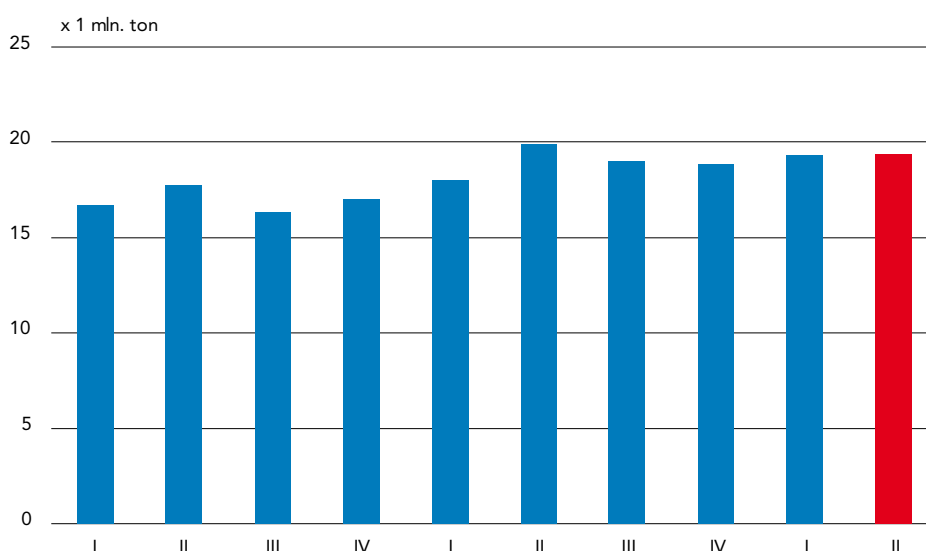
Bron: Schiphol Group

In juni 2009 is de vracht met 24% afgenomen ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder. Het eerste zes maanden 2009 waren sowieso erg slecht: gemiddeld daalde de vracht met 27%. Zowel de binnenkomende als de uitgaande vracht namen af. Er kwam vooral minder vracht binnen uit het Midden Oosten (een halvering ten opzichte van de eerste helft van 2008) en er ging vooral minder vracht naar Noord Amerika (-34%).

Haven

Havenbedrijf Amsterdam rapporteert elk kwartaal over de ontwikkelingen in overslag van goederen, bestaande uit aanvoer en afvoer. In het eerste kwartaal van 2009 was er nog sprake van groei in de Amsterdamse haven, ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder. In het tweede kwartaal niet meer, maar de overslag is wel iets toegenomen ten opzichte van het eerste kwartaal. De totale overslag nam in de eerste helft van 2009 toe met 2% ten opzichte van 2008 en is vooral te danken aan de stijgende overslag van olieproducten in de haven. De containeroverslag daalde met 40% naar 1,1 miljoen ton als gevolg van de verminderde import vanuit Azië.

Figuur 24: Havenoverslag per kwartaal, Amsterdam

*) voorlopige cijfers.

Bron: Havenbedrijf

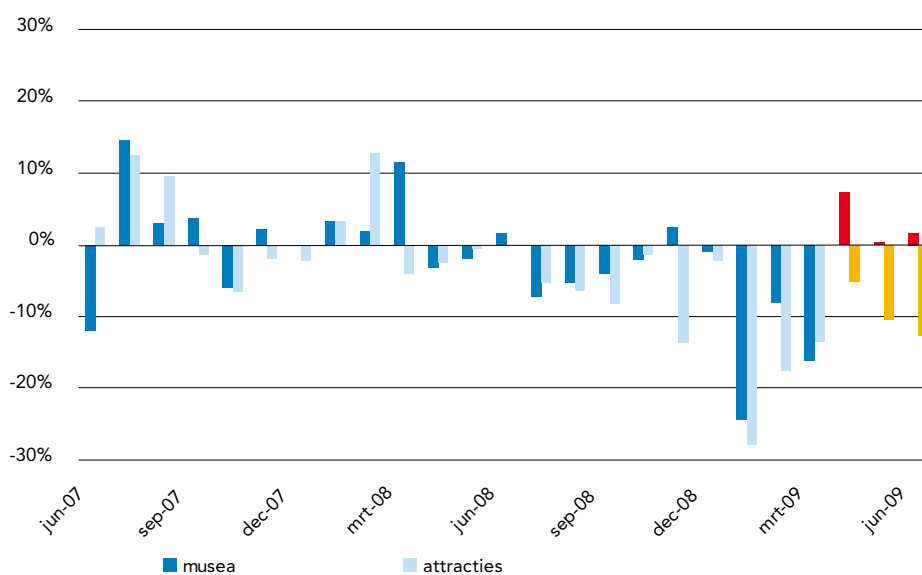
Toerisme

Toerisme is een van de eerste sectoren in Amsterdam die geconfronteerd zijn met de gevolgen van de recessie. Het aantal toeristen loopt terug en ook de zakelijke bezoekers.

Attracties en musea

Het Amsterdam Toerisme en Congres Bureau (ATCB) houdt maandelijks bij hoeveel bezoekers Amsterdamse musea en attracties aandoen. Niet alle musea en attracties doen mee, het gaat om 34 musea (o.a. Rijksmuseum, het Tropenmuseum, het Van Goghmuseum en de Nieuwe Kerk) en 15 attracties (waaronder Artis, NEMO, Heineken Experience en rondvaarten).

Figuur 25: Mutaties bezoekers aan musea en attracties in Amsterdam t.o.v. dezelfde maand vorig jaar

Bron: ATCB

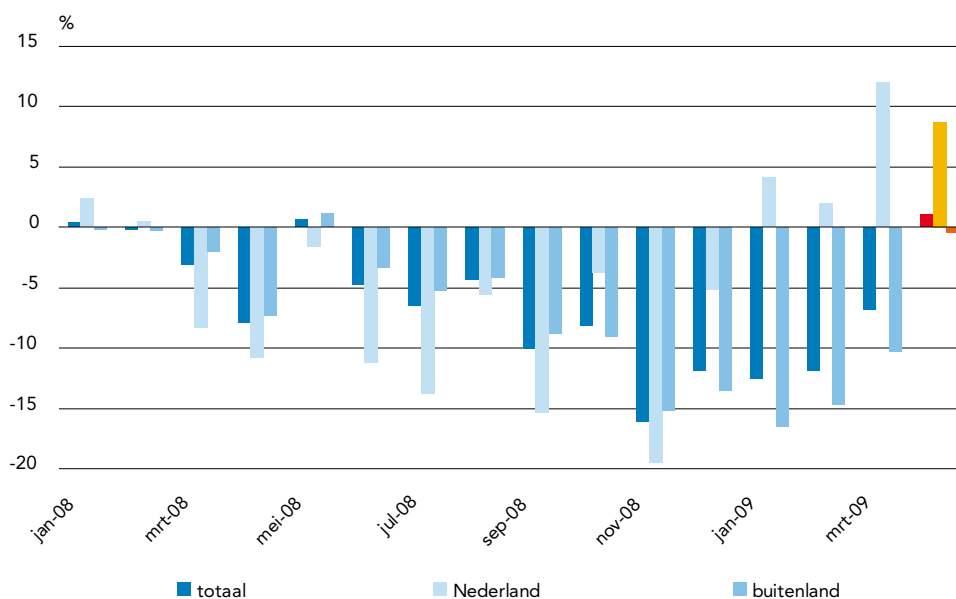
Het aantal bezoekers aan de Amsterdamse musea en attracties loopt al enige tijd terug. In 2008 was er sprake van een lichte daling ten opzichte van 2007: 0,9% bij de musea en 2,9% bij de attracties. In het eerste kwartaal van 2009 werd de daling veel groter: het aantal museabezoekers nam met 16% af en het aantal attractiebezoekers met bijna 20% ten opzichte van dezelfde periode in 2008. De afgelopen twee maanden heeft de daling van het aantal attracties zich voortgezet, terwijl het bezoek aan musea zich voorzichtig aan weer lijkt toe te nemen, ten opzichte van dezelfde maand in 2008. Dit is niet het gevolg van de opening van de Hermitage. Figuur 25 is exclusief het bezoek aan dit nieuwe museum. Mogelijk is dit mede te danken aan de promotieactie 'Amsterdam Art City', een nationale en internationale campagne die gericht is op alle musea en een aantal grote tentoonstellingen (onder andere Van Gogh en de kleuren van de nacht). Verder bestaat het vermoeden dat het toegenomen museumbezoek het gevolg is van meer Nederlandse toeristen in Amsterdam. Zij gaan vaker naar een museum dan buitenlandse toeristen en het aantal Nederlandse toeristen nam toe in maart en april (zie figuur 26). Het aantal buitenlandse toeristen nam in maart en april nog steeds af. Vooral toeristen uit de Verenigde Staten lieten het afweten.

Het Pasen-effect

Het CBS houdt door middel van een maandelijkse schriftelijke enquête onder gastenaccommodaties het verblijfstoerisme in Nederland en in Amsterdam bij. Hotels kennen drukke en minder drukke maanden. Met Pasen en tijdens de zomermaanden zitten de hotels vrij vol, en helemaal in september, als er veel congressen gehouden worden. Dit patroon deed zich het afgelopen jaar ook voor, maar wel op een lager niveau dan in 2006 en 2007, jaren van zeer hoge groei. De hotelovernachtingen lagen in 2008 op het niveau van 2005.

In 2008 daalde het aantal hotelovernachtingen in Amsterdam (-6%) meer dan in Nederland (-4,5%). Dit patroon zet zich in de eerste maanden van 2009 voort maar verandert daarna. In maart begint de afname al geringer te worden, ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder en in april is er voor het eerst sinds maanden weer sprake van groei. De groei wordt veroorzaakt doordat Pasen dit jaar in april valt en niet in maart, zoals vorig jaar. Het aantal hotelovernachtingen in maart en april 2009 lag drie procent lager dan het aantal overnachtingen in dezelfde periode in 2008.

Figuur 26: Overnachtingen in Amsterdam, vergeleken met zelfde periode een jaar eerder

Bron: CBS

Werkloosheid

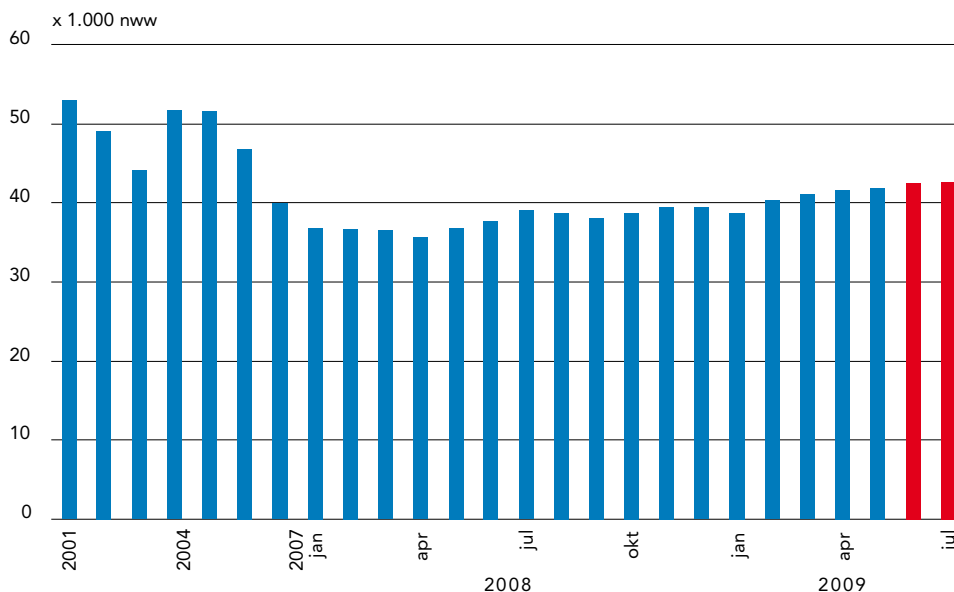
Voor het bepalen van de omvang van werkloosheid is van belang welke definitie wordt gehanteerd. In de factsheet van juni is uitgelegd dat er twee gangbare definities zijn, met elk een verschillende basis. In deze factsheet wordt alleen de definitie van het aantal niet-werkende werkzoekenden gebuikt, zoals gepubliceerd door UWV Werkbedrijf.

Werkloosheid in Amsterdam 7,7%

Na een daling sinds 2005 neemt het aantal nww-ers vanaf de tweede helft van 2008 weer toe. In de eerste zeven maanden van 2009 bedroeg de toename 12% vergeleken met dezelfde periode in 2008. Het groeitempo ligt in de eerste maanden van 2009 hoger dan in de tweede helft van 2008. De afgelopen twee maanden kwamen er per saldo bijna 800 nieuwe nww-ers bij. Als het aantal nww-ers (42.716) wordt gedeeld door het aantal 15-64 jarigen (de potentiële beroepsbevolking) is de werkloosheid in 2009 opgelopen van 7% op 1 januari tot 7,7% op 1 juli. Tot nu toe neemt de werkloosheid in Amsterdam gemiddeld met ongeveer een tiende procentpunt per maand toe.

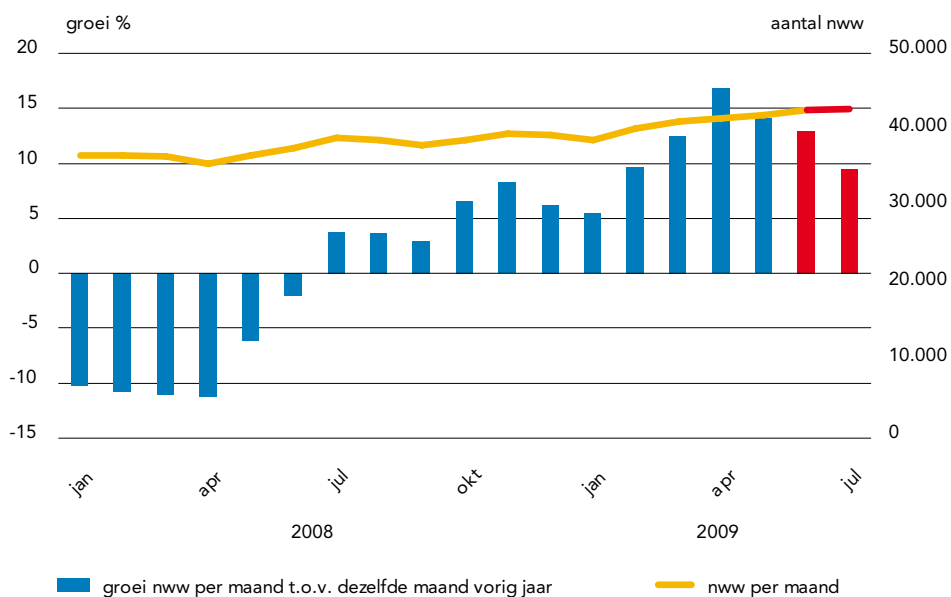

**Figuur 27: Aantal niet-werkende werkzoekenden in Amsterdam
1 januari 2001 – 1 juli 2009**

Bron: UWV

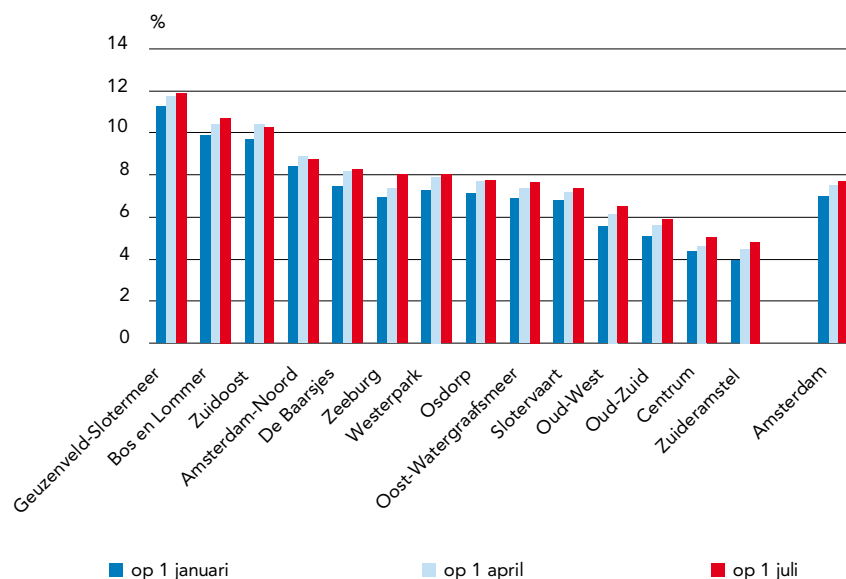
Figuur 28: Ontwikkeling aantal niet-werkende werkzoekenden, Amsterdam

Bron: UWV

De meeste werklozen wonen in Geuzenveld/Slotermeer. Ook in Zuidoost, Bos en Lommer, Noord, de Baarsjes, Westerpark en Osdorp ligt de werkloosheid boven het Amsterdamse gemiddelde. Sinds begin 2009 is het aandeel nww-ers in elk stadsdeel toegenomen, maar verhoudingsgewijs het meest in stadsdelen waar het percentage nog niet zo hoog lag, vergeleken met het Amsterdamse gemiddelde: Zuideramstel, Oud-Zuid en Oud-West (zie figuur 29).

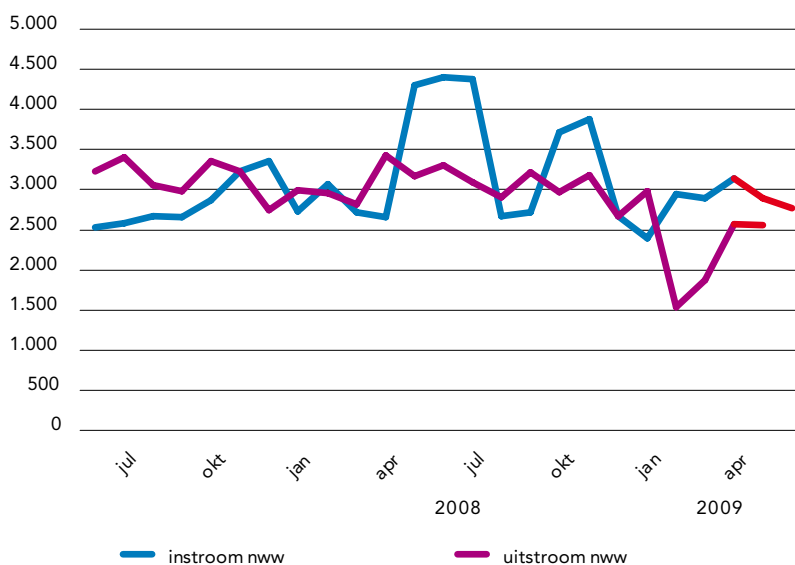
Figuur 29: Aandeel niet-werkende werkzoekenden in bevolking 15-64 jaar naar stadsdeel, 2009

Bron: O+S

In het tweede kwartaal van 2009 nemen de groeipercentages (steeds ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder) af, terwijl ze in het eerste kwartaal van 2009 juist toenamen. Dit is onder andere te danken aan een toename van de uitstroom en een afname van de instroom. Vooral in de laatste maanden lijken instroom en uitstroom naar elkaar toe te groeien. Maatregelen als het omscholen van werklozen zullen hier vermoedelijk aan bijdragen.

Figuur 30: In- en uitstroom niet-werkende werkzoekenden, Amsterdam

Bron: UWV

Een andere positieve invloed kan uitgaan van scholieren en studenten die besluiten langer in de schoolbanken te blijven. Dit beperkt de instroom op de arbeidsmarkt. De eerste aanwijzingen zijn gunstig: er is dit jaar een record aantal aanmeldingen van hbo en wo-studenten, de UvA heeft 45% meer aanmeldingen dan in 2008. Toch is het nog te vroeg om hier conclusies aan te verbinden. Dit jaar kunnen studenten zich voor het eerst per computer aanmelden, voor verschillende studies. Ook hierdoor kan het aantal aanmeldingen hoger zijn. Het aantal daadwerkelijk gestarte studenten is later in dit jaar bekend.

10% ingeschrevenen is jonger dan 27 jaar

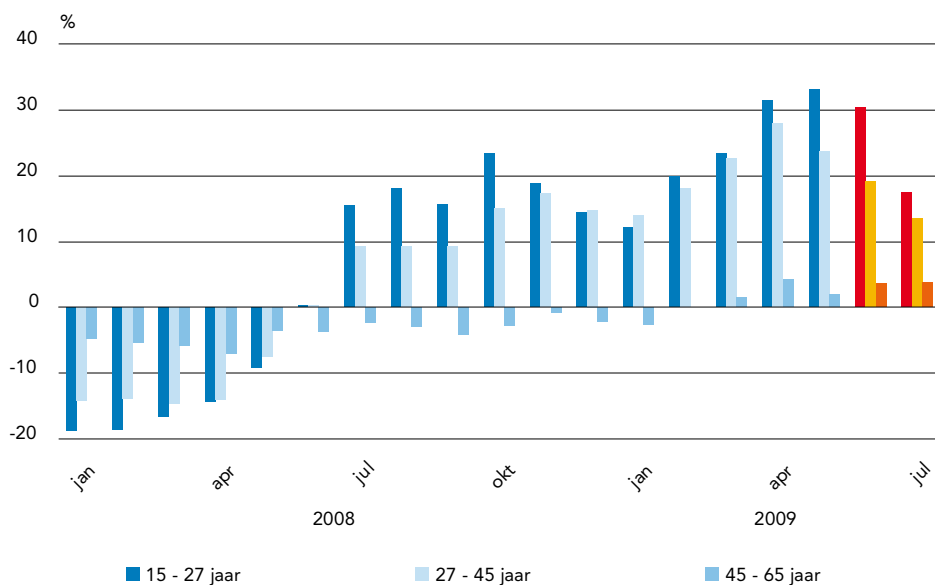
Veruit de meeste niet-werkende werkzoekenden (90%) is ouder dan 26 jaar. In juli behoort 47% tot de leeftijd 27-45 jaar en 43% tot de 45-65 jarigen. De overige 10% (4.345) is tussen de 15-27 jaar. Jongeren schrijven zich niet vaak in bij UWV Werkbedrijf, als ze op zoek zijn naar een baan. Ze maken vaker gebruik van andere kanalen. Hierdoor lijkt de jeugdwerkloosheid laag te zijn. Een andere reden waarom de jeugdwerkloosheid volgens de officiële statistieken in Nederland zo laag is (7%, vergeleken met 33% in Spanje) is dat het beleid in Nederland erop gericht is om jeugdwerkloosheid zoveel mogelijk te voorkomen en beperken.

In juni en juli nam de werkloosheid het meeste toe onder de kleinste groep, de mensen tot 27 jaar, maar het groeipercentage neemt wel af, net als dat van de 27-45 jarigen. Daarentegen begint het groeipercentage van de oudste nww-ers, de groep vanaf 45 jaar juist langzaam toe te nemen. De groei bedroeg 4% in juli en is nog vrij bescheiden maar het lijkt erop alsof deze groep, die eerder gespaard leek bij ontslag, nu ook aan de beurt komt.

Opkomst hoger opgeleide nww-ers

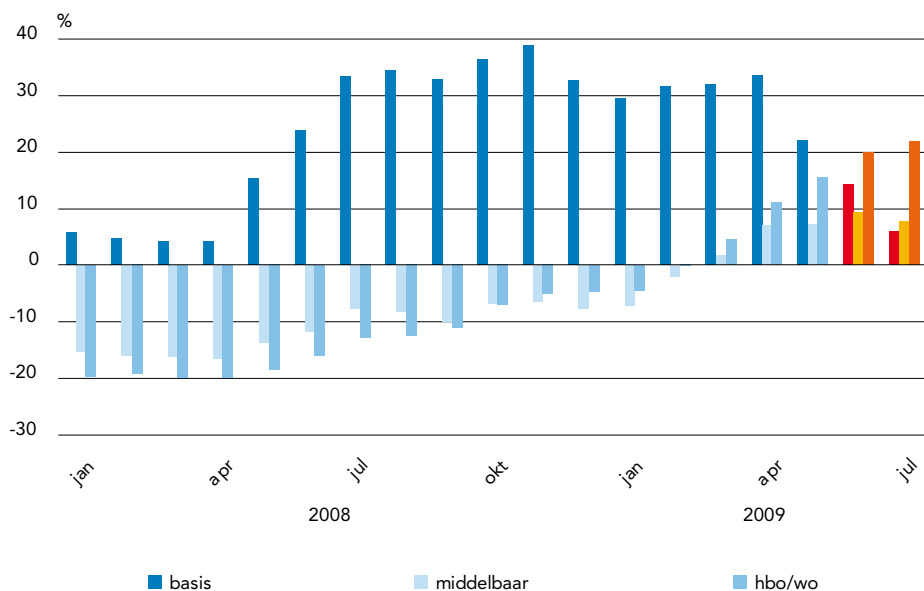
De werkloosheid is nog steeds het hoogst onder de jongste leeftijdsgroep en onder laagopgeleiden, maar dit is wel aan het veranderen. Terwijl de afgelopen twee maanden de groei van de lager opgeleide nww-ers afnam, groeide juist het aantal hoger opgeleide nww-ers en in iets minder mate ook het aantal middelbaar opgeleide nww-ers. In juli heeft 38% een afgeronde basisopleiding (was 41% in mei), 44% heeft een diploma van een middelbare opleiding (was 43%) en 18% (was 16%) is hoger opgeleid.

Figuur 31: Groei nww naar leeftijd per maand t.o.v. dezelfde maand vorig jaar, Amsterdam

Bron: UWV

Figuur 32: Groei nww naar opleidingsniveau per maand t.o.v. dezelfde maand vorig jaar, Amsterdam

Bron: UWV

Bijstand

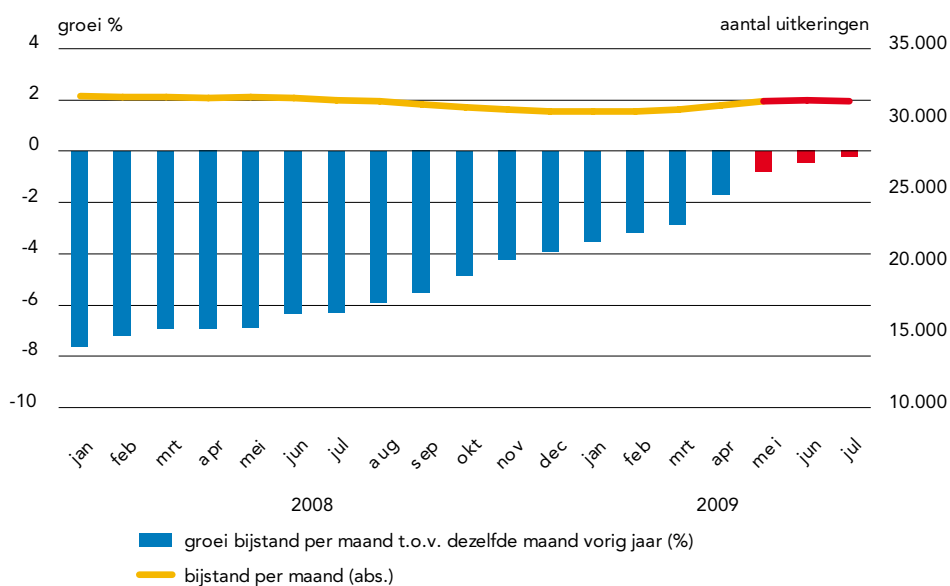
De afname van de werkgelegenheid zal op den duur leiden tot meer mensen in de bijstand. Dit betekent een verandering ten opzichte van de afgelopen jaren, toen het aantal bijstandsuitkeringen geleidelijk afnam. Het (voorlopig) laagste punt is bereikt in januari 2009. Sindsdien loopt het aantal uitkeringen heel langzaam op.

In juni nam het aantal bijstandsgerechtigden toe met 52, maar in juli daalde het aantal met 62. Per saldo was er de afgelopen twee maanden dus sprake van een kleine daling van bijstandsgerechtigden.

In Amsterdam is het beleid erop gericht om mensen die dicht bij de arbeidsmarkt staan geen uitkering maar een stagevergoeding te geven. Dit zorgt voor een vertekend beeld: het aantal mensen in de bijstand is dus eigenlijk groter dan uit figuur 33 blijkt. Dit is echter geen nieuw beleid en is daarom ook niet de verklaring voor de geconstateerde daling.

Een deel van de mensen die in de bijstand komt, kreeg daarvoor een WW-uitkering. Op dit moment is dit ongeveer 7% en er zijn geen aanwijzingen dat dit aandeel de afgelopen tijd is veranderd. De verwachting is dat de mensen die nu in de bijstand komen, er minder snel uitkomen dan in voorgaande jaren.

Figuur 33 Ontwikkeling bijstandsuitkeringen (WWB 65-) in Amsterdam

Bron: DWI

Leefbaarheid en veiligheid

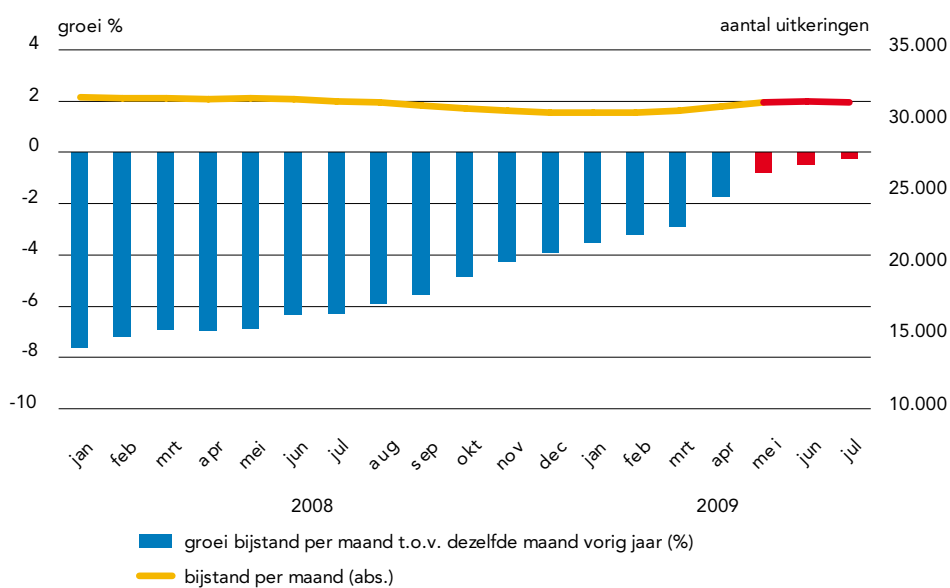
De verslechterde economische situatie zal op termijn ook zichtbaar worden in het sociale domein. De nu al oplopende werkloosheid zal doorzetten en vermoedelijk leiden tot concentraties van hoge werkloosheid, bijvoorbeeld in Amsterdam West, Zuidoost en Noord. Op den duur kan dit leiden tot meer criminaliteit en gevoelens van onveiligheid.

Beroep op schuldhulpverlening en bijzondere bijstand

Tot recent was er niet of nauwelijks sprake van wachtlijsten voor schuldhulpverlening. Recente cijfers per 1 augustus geven laten een ander beeld zien. Met name in Slotervaart en Geuzenveld is de situatie zorgwekkend (19 weken wachttijd), en in Oud Zuid (13 weken), Zuidoost (11 weken), Noord (8 weken) en Centrum (4 weken) is ook sprake van wachtlijsten. De stadsdelen zijn samen met DWI hard bezig om ervoor te zorgen dat meer capaciteit wordt ingezet (door de schuldhulpbureaus).

Wat het beroep op de bijzondere bijstand betreft, zijn er nog geen grote veranderingen geconstateerd.

Figuur 33 Ontwikkeling bijstandsuitkeringen (WWB 65-) in Amsterdam

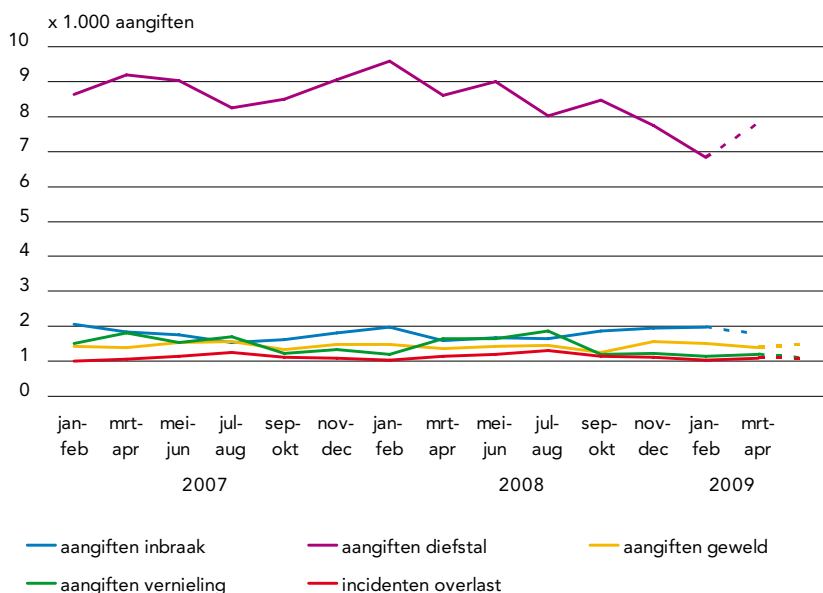

Bron: DWI

Politie-aangiften

Politie Amsterdam-Amstelland rapporteert elke twee maanden over het aantal aangiften naar soort delict. Geteld worden de aangifteformulieren die bij een hoofdincident in het bedrijfsprocessensysteem X pol zijn ingevoerd. De datum van telling is de aangifte datum. De cijfers zijn inclusief pogingen tot inbraak of diefstal.

Figuur 34: Opgenomen aangiften in Amsterdam

Bron: Politie Amsterdam-Amstelland

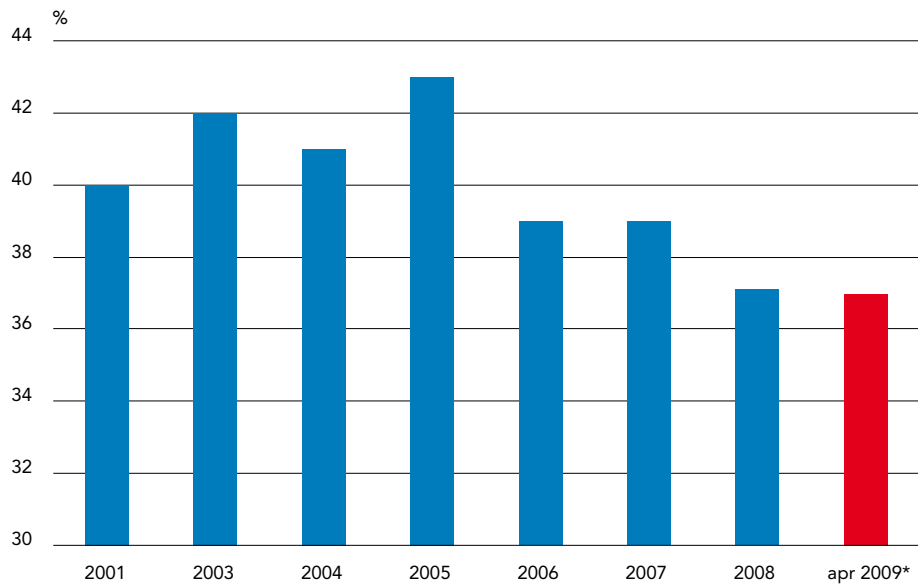
De meeste aangiften betreffen een (poging tot) diefstal. Sinds begin januari 2009 is dit aantal aangiften weer toegenomen. Mogelijk is er sprake van een seizoenseffect. Het is nog te vroeg om hier conclusies aan te verbinden.

Veiligheidsbeleving

In het kader van de Leefbaarheid- en veiligheidsmonitor van O+S wordt aan Amsterdammers gevraagd of ze zich wel eens onveilig voelen in de stad. Het percentage dat zich wel eens onveilig voelt, wordt gebruikt als indicator voor onveiligheidsbeleving. Hoe lager dit percentage, hoe veiliger Amsterdammers zich voelen.

Tussen 2005 en april 2009 is de veiligheidsbeleving in Amsterdam verbeterd. Het aandeel Amsterdammers dat zich wel eens onveilig voelt daalde van 43% naar 37%. Ook ten opzichte van 2007 (39%) is de veiligheidsbeleving enigszins verbeterd.

Figuur 35: Percentage Amsterdammers dat zich wel een onveilig voelt in de stad

*) gegevens voor de periode mei 2008 – april 2009.

Bron: O+S